

Til minde om Olga Schweizer. Kendte danske musikere ærer dansk koncertpianist, en helt i Albanien

Af Feride Istogu Gillesberg

Read the English version below.

To koncerter med klassisk musik i juni ærede mindet om den danske koncertpianist Olga Schweizer Libohova, hvis mod gjorde hende til en albansk helt under Anden Verdenskrig. Den nyligt oprettede dansk-albanske kulturorganisation, Lola Aleks Gjoka-Selskabet, efter den første albanske pianist, Lola Aleks Gjoka (1910-1985), arrangerede koncerterne i Albanien, den 3. juni i Libohova og den 7. juni i Tirana. De verdensberømte danske operasangere Stig Fogh Andersen, tenor, og Gitta-Maria Sjöberg, sopran, der var æreskunstnere, fik selskab af den danske pianist Knud Rasmussen og tenoren John Olsen samt denne forfatter.

Olga Schweizer Libohova (1886-1958) er bedst kendt i den lille by Libohova som "Madame Olga" eller "Zonja Olga" på albansk. Efter at have afsluttet sin uddannelse i Paris i begyndelsen af 1900-tallet gav hun talrige koncerter i europæiske hovedstæder, herunder Istanbul, hvor hun mødte den albanske intellektuelle Mufid Bey Libohova, som studerede på byens militærakademi. De to blev forelskede ved første blik og forlovede sig snart. De blev gift og bosatte sig i Albanien i 1909, hvor Bey Libohova spillede en vigtig rolle i skabelsen af nationen. Da Albanien endelig fik sin uafhængighed i 1912 efter 500 års besættelse af Det Osmanniske Rige, blev Libohova landets første indenrigsminister, senere finansminister og grundlægger af nationalbanken og landets valuta. Senere

fungerede han som udenrigsminister.

Schweizers efterkommere fortæller historier om, hvordan hun elskede Albanien og dets folk. Derfor blev hun i Albanien, selv efter sin mands død i 1927. Hun tog sig af befolkningen i Libohova med et åbent hjerte og med hengivenhed og omsorg. Måske var det de karaktertræk, hun havde med sig fra sin danske opvækst, til at hjælpe mennesker i nød. Befolkningen i Libohova elskede hende for hendes venlighed og hengivenhed over for dem og gav hende det ærefulde navn "Madame Olga".

I 1944 kom den tyske hær til Libohova for at udføre en hævnaktion mod partisanerne i området. Nazisterne stillede alle de mandlige indbyggere, gamle som unge, op på en række for at likvidere dem. Men madame Olga, som havde set, hvad der skete, kom ud af sit hus og gik hen til den tyske officer, der havde kommandoen. Hun stoppede ham i det øjeblik, han skulle til at beordre soldaterne til at skyde. På flydende tysk spurgte Olga officeren, hvad de havde gang i. Officeren var forvirret; han kunne ikke tro, hvad han hørte – en kvinde et sted langt væk, som talte flydende tysk! Han spurgte hende, hvem hun var. Hun undgik ham og sagde: "Jeg er en borger, som dem du har stillet op. Jeg er en borger, der lever med hverdagens bekymringer, sorger og glæder, ligesom alle andre her, hverken bedre eller værre end dem. Jeg nyder stor respekt fra borgerne her, og jeg beder jer om at lade dem gå."

Den tyske officer blev mere og mere forvirret; Olga blev ved med at sige, at disse mænd var uskyldige, og at de hundrede mænd var en del af hundrede familier, som hun alle kendte. Der var ingen partisaner blandt dem. Men officeren svarede, at han havde ordre til at skyde dem. Madame Olga forsikrede ham igen om, at der ikke var nogen partisaner, og sluttede af med at sige: "Jeg er som dem, så du må behandle mig som dem." Så stillede hun sig midt i rækken og sagde til officeren: "Hvis du tror, at disse mennesker er skyldige, hvilket jeg garanterer dig, at de ikke er, så skyd mig først!"

Der var stille et øjeblik.

“Hvem er du,” ville officeren vide.

“Det er ikke vigtigt,” var hendes svar. Officeren fortsatte med at spørge, og til sidst fortalte Madame Olga ham, at hun var Mufid Bey Libohovas kone. Det fik officeren til at ringe til den tyske kommandocentral i hovedstaden Tirana. Da den øverstbefalende hørte Libohovas navn, gav han ordre til at lade dem alle gå fri.

Olgas tapperhed er blevet genfortalt af alle efterkommere af dem, der blev reddet den dag og overlevede krigen, fra generation til generation. Hendes heltemodige handling er ikke blevet glemt, og hun lever videre i hjerterne på folk i Libohova den dag i dag. Men hendes heltemod blev først kendt uden for byen efter kommunismens fald i 1991.

Beretningen om Olga Schweizer skal også bringes ud over Albaniens grænser. De danske musikere, der hørte historien fra denne forfatter, som foreslog en koncert til ære for Schweizer, var rørte og bærede over at være en del af en klassisk koncert til hendes minde. Andersen og Sjöbjerg rejste sammen med Olsen, Rasmussen og undertegnede til Albanien for at afholde de to koncerter med et dansk-albansk program.

En lokalpolitiker fra Helsingør og en større delegation af danske borgere samt medlemmer af Dansk Albansk Venskabsforening rejste også fra Danmark til begivenheden. I Libohova var byens torv fyldt med de lokale beboere, herunder borgmesteren, sammen med danskerne, den danske konsul i Albanien og repræsentanter for den albanske intelligentsia fra Tirana. Selv albanske familier, der bor i Grækenland, og som havde hørt om fejringen, rejste dertil for at deltage: Medlemmer af deres familier var blevet reddet af Olgas mod. Libohova blev omdannet til et historisk teater.

Fejringen begyndte med afsløringen af en smuk mindeplade med et portræt af Olga Schweizer, lavet af den albansk-danske

billedhugger Bajramali Idrizi, som blev sat op ved indgangen til Libohova-familiens hus. Indvielsesceremonien blev efterfulgt af taler og en gruppe børn, der dansede. Højdepunktet kom med den klassiske koncert. Sammen med de berømte kunstnere i programmet var en albansk sopran fra Gjirokaster, en kendt albansk komponist af folkesange, Rolandi Cenko, og denne forfatter. Programmet omfattede ikke kun smukke danske sange af Peter Heise, Carl Nielsen og Matti Borg, men også albanske sange af Lola Gjoka, sunget af de danske æreskunstnere.

Koncertens skønhed, især Andersens og Sjöbjergs sang, bevægede alle de fremmødte. Som Kemal Libohova, en meget vigtig drivkraft bag denne begivenhed, sagde, havde hans bedstemor endelig fået den fejring, hun fortjente.

En mindre mindekoncert, arrangeret af den danske konsul i Albanien, blev afholdt for diplomater på kunstgalleriet Kalo den 5. juni, Danmarks grundlovsdag. Den afsluttende koncert blev afholdt i den smukke koncertsal i Orthodox-kirkens kulturcenter i Tirana.

Fejringen af Olga Schweizer skabte en enorm interesse for hende. Mellem koncerterne i Libohova og Tirana sendte det populære albanske nationale tv-program "Ura" (Broen), som når ud til den albanske diaspora i hele verden, to væsentlige interviews om hendes liv. Det første program interviewede de albansk-danske freelancejournalister Ibrahim Xhemajli og Ixhet Lutfiu, som havde dokumenteret historien om Schweizer for tre år siden. Det andet interview blev gennemført med denne forfatter som arrangør af koncerterne.

Olga Schweizers eksempel kan være en inspiration til mod for mange, da vi lever i en tid, der kræver mod af flere og flere af os til at stå op for fred og retfærdighed, som i Sydvestasien, hvor folkemordet på det palæstinensiske folk fortsætter i Gaza, eller i NATO's krig i Ukraine, som må stoppes, før den bliver en atomar tragedie for hele menneskeheden. Må mindet om Olga Schweizers heltemodige

handling for at redde sine medmennesker, selv med risiko for sit eget liv, inspirere os til at handle for menneskeheden, og må en musikalsk dialog mellem kulturer udvides og lægge grunden til fred mellem nationer og folk.

Boks: Masterclass med Gitta-Maria Sjöberg i Korca, Albanien
Den kendte danske operasangerinde Gitta-Maria Sjöberg holdt en todages masterclass på musikskolen Tefta Tashko, der er opkaldt efter en albansk operasangerinde, hvis sang fangede hjerterne i hele den nye nation. Skolen, både grundskole og gymnasium, integrerer instrumentalspil, sang og maleri i læseplanen). Skolen ligger i Korca, som engang blev kaldt "lille Paris", en smuk gammel by i det sydøstlige Albanien, tæt ved Ohrid-havet, med en lang kulturel tradition, herunder musik. Korca var hjemsted for den albanske bel canto-sangerinde Jergjia Filce Truja. Da hun vendte tilbage til Korca efter at have afsluttet sine studier i Rom, var hun så heldig, at den første albanske pianist, Lola Aleksi Gjoka, var vendt tilbage til Korca på samme tid. Sammen begyndte de at give klassiske koncerter i Korca og andre byer. Den hidtil ukendte lyd af sange og arier af Schubert, Beethoven, Puccini og Verdi blev så elsket af befolkningen, at deres smukke musik dannede grundlag for en kulturel renæssance, der begyndte i slutningen af 1920'erne og begyndelsen af 30'erne.

Fem studerende deltog i masterclassen. Sjöberg var forbløffet over disse unge talenter på grund af kvaliteten af deres uddannelse og sangernes udviklede stemmer. De studerende var til gengæld meget begejstrede for at lære nye aspekter af sang, og absorberede alt hvad de kunne i løbet af de to dage.

En koncert for de studerende og Sjöberg, tilegnet Lola Gjoka, blev arrangeret af skolens direktør i samarbejde med byen på byens kunstgalleri. Nyheden om hendes besøg og masterclass spredte sig hurtigt og skabte begejstring i hele byen. Selv det nationale tv lavede en dokumentar, som blev sendt i nyhederne, om masterclassen og koncerten. Sjöberg viste sin respekt for albansk kultur ved at synge en albansk sang under

koncerten. Ilir Zguri, direktør for Tefta Tashko, var meget glad for og beæret over Gitta-Maria Sjöbergs arbejde og udtrykte håb om yderligere samarbejde i fremtiden.

Download (PDF, Unknown)

You can subscribe to EIR here.

Historisk begivenhed i København – En albansk musikskat genoplivet, af Feride Istogu Gillesberg

Indledningen og interviews er på albansk, men nød musikken. Read the English version below the Danish.

3. januar 2021 – En delegation af fantastiske albanske kunstnere fra Tirana, Albanien, gik sammen med en schweizisk-albansk pianist og to danske sangere om at indspille 50 albanske traditionelle sange, der var arrangeret af Lola Gjoka (Aleksi), den første albanske pianist. Lola Gjokas sange er en sammensmeltning af autentiske albanske folkesange og klassisk musik – en kulturskat, som nu efter syv årtier vil gense dagens lys.

Lola Gjoka (Aleksi) 1910-1985, var den første albanske pianist, og spillede en afgørende rolle for at bringe klassisk musik til Albanien. Lola arrangerede 50 albanske sange, baseret på autentiske albanske folkesange, der stadig var levende, som de blev sunget af lokalbefolkningen rundt om i landet. Lola Gjoka (Aleksi) skrev melodierne ned og

komponerede derefter klaverakkompagnement til sangene, så det var så tro mod sangenes autenticitet som muligt. Disse sange blev en del af de klassiske koncerter, som hun gav sammen med de første bel canto-operasangere i Albanien.

I 1912 fik Albanien endelig sin uafhængighed efter 500 års brutal besættelse af Det Osmanniske Rige – en uafhængighed, der blev opnået mod alle odds. Da tyrkerne endelig var ude, forsøgte nabolandene alt, hvad de kunne, for at dele Albanien mellem sig, hvilket til dels lykkedes. Da vi endelig fik en nation, var ønsket om at komme ud af den ekstreme politiske, økonomiske og kulturelle tilbagestående levende i Albanien sjæl og ånd.

Hvordan den klassiske musik fandt vej til Albanien

Lola Gjoka (Aleksi) blev født i Sevastopol på Krim. Hendes forældre var albanske indvandrere. Hendes far elskede at synge albanske folkesange, og han var en passioneret mandolinspiller. Han elskede musik og ønskede, at hans datter skulle have mulighed for at spille klaver, så han købte et klaver til Lola. Da hun var 9 år gammel, begyndte Lola at få klaverundervisning i skolen, og hendes klaverlærer var meget begejstret for Lolas musikalske talent. Lola Gjoka studerede på musikkonservatoriet i Sevastopol og havde et år tilbage, da hendes studier blev afbrudt. I 1932 blev der udstedt et ultimatum i form af en lov til indvandrerne: enten skulle de blive statsborgere i Sovjetunionen eller forlade landet. Familien var for patriotisk til at opgive deres albanske identitet, da de vidste, hvor hårdt det havde været for deres folk at opnå uafhængighed.

Derfor besluttede familien at vende tilbage til Albanien. Lola var 21 år gammel da hun ankom til Albanien som den første albanske pianist. Senere afsluttede hun sin uddannelse i Athen efter at have vundet en klaverkonkurrence i Wien.

Da Lolas familie forlod Krim, tog de klaveret med, da de vidste, at der ikke fandtes klaverer i Albanien. Turen endte tragisk, da Lolas lillebror døde på rejsen. Da de ankom til

Korca i Albanien, hjalp gamle venner familien med at slå sig ned, og Lola begyndte at give undervisning til piger og drenge fra mere velhavende familier for at tjene til livets ophold for familien, som havde mistet hele deres opsparing på grund af hyperinflation.

Da Lola kom til Korca, var kimen til en kulturel renæssance allerede blevet lagt af den første albanske lyriske operasanger, Mihal Ciko, som var kommet tilbage fra udlandet i 1920'erne. Han var den første albaner, der studerede i Milano på Giuseppe Verdi-konservatoriet. Mihal skabte stor begejstring, og ikke kun i Albanien. Han deltog i den internationale folkesangskonkurrence på Fiera di Milano i 1924, hvor han fremførte albanske folkesange. Sange som aldrig var blevet sunget uden for Albanien før. Mihal Cikos fortolkning var så bevægende, at han vandt konkurrencen.

Lola Gjoka og Mihal slog sig sammen og flere operasangere kom tilbage til Albanien – soprannerne Jorgjia Felice Truja, Tefta Tashko, Maria Kraja, tenoren Kristaq Antoniu og barytonen Kristaq Koco. Kimen til en kulturel renæssance blev dannet, med Lola Gjoka i epicentret.

Den store pianist akkompagnerede alle sangerne i Verdi- og Puccini-arien, tyske sange og meget mere og albanske folkesange var ligeledes en vigtig del af koncerterne. Tefta Tashko og de andre sangere kom til Lola med sange fra forskellige dele af Albanien, så Lola kunne skrive dem ned og arrangere klaverakkompagnement til dem, med respekt for folkesangenes autenticitet. Lola Gjoka (Aleksi) og Tefta Tashko blev beskrevet som bier, der samlede honning fra alle de forskellige blomster i den albanske have.

Disse sange blev en kulturel skat, der fyldte folkets hjerter med skønhed, kærlighed, optimisme og håb om en bedre fremtid. Dette var starten på en kulturel renæssance i 30'erne og 40'erne, som varede i flere årtier.

I 1970'erne omarbejdede Lola sine sange endnu en gang, og hendes sidste ønske, inden hun døde i 1985, var, at disse sange skulle være tilgængelige for den nye generation. På grund af helbredsproblemer udgav Juki, Lolas eneste barn, først en bog med sin mors 52 sange i 2007, men de blev aldrig indspillet.

Jeg blev først introduceret til nogle af Lola Gjokas (Aleksi) sange af den schweizisk-albanske pianist Ermira Lefort, som kom til Danmark i 2019 for, sammen med mig, at opføre to af Lola Gjokas sange ved koncerten »A Musical Dialogue of Cultures«, arrangeret af Schiller Instituttet, Russisk-Dansk Dialog og Det Kinesiske Kulturinstitut. Ermira og jeg blev derefter af det danske konsulat i Tirana inviteret til at give en koncert med et dansk-albansk program. På grund af Corona blev koncerten udsat til den 5. juni 2021. Skæbnen ville, at Ermira ikke var i stand til at komme til Tirana, og jeg derfor havde brug for en erstatning. Det blev pianisten Rudina Ciko, og det var virkelig held i uheld.

Da jeg i maj havde mødt Rudina i Tirana, havde hun givet mig bogen med de samlede sange af Lola Gjoka (Aleksi). Det var nogle uger før vores koncert og indimellem havde jeg tid til at kigge på sangene og opdagede, at hver enkelt af dem var både speciel og meget smuk. Efter koncerten i Tirana, på vej tilbage til Danmark, fik jeg den idé, at disse sange burde indspilles. Hver sang var som en perle i en række af perler, der tilsammen udgjorde en smuk halskæde, Folk burde have tilgang til denne skat.

Gnisten, der ventede på at blive til rigtig ild

Jeg besluttede mig for at gøre mit for at få disse sange indspillet. Gennem Rudina Ciko mødte jeg hendes mand, dirigenten Zhani Ciko, søn af den berømte bel canto-sanger Mihal Ciko, Lola Gjokas (Aleksi) veninde. Zhani Ciko var et barn af den kulturelle renæssance og bar den levende arv fra den albanske kulturelle renæssance i sit hjerte og sind. Zhani Ciko organiserede også den første opførelse af Beethovens 9.

symfoni i Albaniens historie i 1970'erne.

Da jeg fortalte Zhani idéen om at indspille alle Lola Gjoka (Aleksis) sange, blev han meget begejstret og begyndte straks at arbejde på at realisere den. Zhani organiserede en gruppe af talentfulde sangere, herunder den meget kendte sopran Mariana Leka, sopranen Erlinda Agolli, tenoren Gerald Murraj, barytonen Antonio Zefi og Rudina Ciko, der akkompagnerede på klaver. Sammen med den store pianist Ermira Lefort, den kendte danske tenor Stig Fogh Andersen og mig selv, en dansk-albansk sopran, blev der dannet en gruppe, som kunne realisere ideen. Vi mødtes alle i Danmark for at gennemføre projektet. Takket være Knud Rasmussen, organist i Virum Kirke, så åbnede Virum Kirke sine døre for os, så vi kunne lave optagelserne der. Og takket være Stig Fogh Andersen, hans søn Ask og Stigs gode veninde Heidrun Beer, så fik vi gennemført optagelserne. Det lykkedes at indspille de 50 sange på mindre end fire dage den 27.-30. december 2021. Vi afsluttede optagelserne med at filme en lille koncert i kirken, da Corona gjorde publikum umuligt.

Indspilningen af disse 50 sange er en historisk begivenhed, da det aldrig er sket før. Udgivelsen af de samlede sange på en dobbelt-cd vil finde sted i slutningen af februar i år og vil ikke kun være en skat, der atter vil blive en del af den albanske kulturarv, men også en perle, der vil blive indføjet i den europæiske kulturskat.

Må cd'erne så være en inspiration til at holde mange koncerter og kulturelle udvekslinger mellem Albanien og mange andre nationer.

For at bestille kopier af cd'erne kan man kontakte Feride Gillesberg på: feridegillesberg@gmail.com.

Udgivet i Executive Intelligence Review Volume 49, Number 6, February 11, 2022.

Download (PDF, Unknown)

Earlier article:

Historic Event in Copenhagen – An Albanian Musical Treasure Revived

By Feride Istogu Gillesberg

January 3, 2021 – A delegation of fantastic Albanian artists from Tirana, Albania, joined forces with a Swiss-Albanian pianist, and Danish musicians, to record 50 Albanian traditional songs, arranged by the first Albanian pianist, Lola Gjoka (Aleksi). Lola Gjoka's songs are a fusion of authentic Albanian folk songs and classical music – a cultural treasure that will now see daylight, after seven decades.

Lola Gjoka (Aleksi) 1910-1985, was the first Albanian pianist, who played a crucial role in bringing classical music to Albania. Lola arranged 50 Albanian songs, based on authentic Albanian folk songs that were still alive, as sung by local people around the nation. Lola Gjoka (Aleksi) wrote down the notes, and composed the piano accompaniment to the songs, as truthful to the authenticity of the songs as possible. These songs became a part of the classical concerts she gave, together with the first bel canto opera singers in Albania.

In 1912, Albania finally got its independence, after 500 years of a brutal occupation by the Ottoman Empire – an independence achieved against all odds. When, finally, the Turks were out, the neighboring countries tried everything they could to divide Albania among them, which partly succeeded. When we finally had a nation, the desire for rising out of extreme backwardness, politically, economically, and culturally, was vividly in the soul and spirit of the people of Albania.

How classical music made its way to Albania

Lola Gjoka (Aleksi) was born in Sevastopol, Crimea. Her parents were Albanian immigrants. Her father loved singing Albanian folk songs, and he was a passionate mandolin player.

Lola Gjoka's father loved music and wanted his daughter to have the possibility of playing the piano, so he bought a piano for Lola. When she was 9-years-old, Lola started getting piano lessons at school, and her piano teacher was very excited about Lola's musical talent. Lola Gjoka studied at the music conservatory in Sevastopol. She had one year left, when her studies were disrupted. In 1932, an ultimatum, in the form of a law, was issued to the immigrants: either become Soviet Union nationals, or leave the country. The family was too patriotic to give up their Albanian identity, knowing how hard the achievement of independence had been for their people. So, the family left to go back to Albania. Lola was 21 years old. She arrived in Albania as the first Albanian pianist. Later, she finished her diploma in Athens, after winning a piano competition in Vienna.

When Lola's family left the Crimea, they took the piano along, since they knew that there were no pianos in Albania. The tour ended tragically, when Lola's little brother died on their journey. Arriving in Korca, Albania, old friends helped the family settle down, and Lola began giving lessons to girls and boys of wealthier families, to make a living for their family, which had lost all their savings due to hyperinflation.

When Lola came to Korca, a seed for a cultural renaissance had already been planted by the first Albanian lyric opera singer, Mihal Ciko, who had come back from abroad in 1920s. He was the first Albanian who studied in Milan at the Giuseppe Verdi Conservatory. Mihal created a lot of excitement, not only in Albania. He took part in the international folk song competition in "Fiera di Milano" in 1924, where he performed Albanian folk songs, songs that had never been sung outside Albania before. Mihal Ciko's interpretation was so moving, that he won the competition.

Lola Gjoka and Mihal joined forces. More opera singers came back to Albania – the sopranos Jorgjia Felice Truja, Tefta Tashko, Maria Kraja, tenor Kristaq Antoniu, and baritone

Kristaq Koco. The seed of a cultural renaissance was formed, with Lola Gjoka in the epicenter.

The great pianist accompanied all the singers in Verdi and Puccini arias, German Lieder, and much more. Albanian folk songs were an important part of the concerts. Many traditional Albanian folk songs were written down by Lola Gjoka (Aleksi) who arranged piano accompaniments, carefully keeping the authenticity of the old folk songs. Tefta Tashko and the other singers would come to her with songs from different parts of Albania, so Lola could write them down and arrange piano accompaniments. Lola Gjoka (Aleksi) and Tefta Tashko were described as bees that collected the honey from all the different flowers in the Albanian garden.

These songs became a cultural treasure that filled the hearts of the people with beauty, love, optimism and hope for a better future. This was the start of a cultural renaissance in the 30s and 40s, that lasted for several decades.

In the 1970s, Lola reworked her songs once again. Her last wish before she died in 1985, was to have these songs available for the new generation. Due to health problems, Lola's only child, Juki, first published a book of her mother's 52 songs in 2007, but they were never recorded.

I was first introduced to some songs by Lola Gjoka (Aleksi) by the Swiss-Albanian pianist Ermira Lefort, who came to Denmark in 2019 to perform two of Lola Gjoka's songs with me at the concert, "A Musical Dialogue of Cultures," organized by the Schiller Institute, Russian-Danish Dialogue, and the Chinese Cultural Center. Ermira and I were invited by the Danish consul in Tirana to give a concert with a Danish-Albanian program. Due to corona, the concert was postponed to June 5, 2021. As destiny played out, Ermira was not able to come to Tirana, and I needed a replacement. The pianist Rudina Ciko was her replacement, a blessing in disguise.

When I met Rudina in May in Tirana, she had given me the book with the collected songs of Lola Gjoka (Aleksi), some weeks before our concert. In between, I had the time to look through the collected songs, and discovered that each of them was very special and beautiful. After the concert in Tirana, on my way back to Denmark, I was thinking that these songs ought to be recorded. Each song is like a pearl in the row of a treasure necklace, and people should have access to this treasure.

The spark that waited to be transformed into fire

I decided to do my part to get these songs recorded. Through Rudina Ciko, I met her husband, the conductor Zhani Ciko, the son of the famous bel canto singer Mihal Ciko, Lola Gjoka (Aleksi's) friend. Zhani Ciko was a child of the cultural renaissance, and carries the living heritage of the Albanian cultural renaissance in his heart and mind. Zhani Ciko also organized the first performance of Beethoven's 9th Symphony in the history of Albania, in 1970s.

When I spoke to Zhani about the idea of recording all of Lola Gjoka (Aleksi's) songs, he became very excited. He immediately began working on realizing this idea. Zhani organized a group of great singers, including the very well-known soprano Mariana Leka, soprano Erlinda Agolli, tenor Gerald Murraj, baritone Antonio Zefi and Rudina Ciko playing the piano. Together with the great pianist Ermira Lefort, Stig Fogh Andersen, a very well-known Danish tenor, and myself, a Danish-Albanian soprano, a group was formed that could realize the idea. We all met in Denmark to carry out the project.

Thanks to Knud Rasmussen, the organist at Virum Church, the church opened their doors for us to make the recordings there. And thanks to Stig Fogh Andersen, his son Ask, and his good friend Heidrun Beer, we were able to make the recordings. Thanks to all the musicians, we succeeded in recording the fifty songs in less than four days (December 27- 30, 2021).

We concluded by holding a little concert.

This recording is an historical event, as it has never been done before. Publishing Lola Gjoka (Aleksi's) collected songs on a double CD in the spring of this year will not only be a treasure that will be given back to the Albanian cultural heritage, but, also, be a pearl to be added to the European cultural treasure.

May the CDs be an inspiration for many concerts and cultural exchanges between Albania and many nations.

To order the CDs, contact Feride Gillesberg at: feridegillesberg@gmail.com

---

Interview med pianist Lejla Pula fra Kosova og sanger Josipa Bainac fra Kroatien, på tysk af Feride Gillesberg

Billede: Lejla Pula, klaver, med Kosovar Philharmonics (Trincoll2014, CC BY-SA 3.0 via Wikimedia Commons)

På tysk:

Nr. 9, 26. Februar 2014

„Kosovo eine Brutstätte musikalischer Talente“

Interview mit der Pianistin Lejla Pula aus Prishtina

Mag. Lejla Pula, Pianistin und Klavierprofessorin an der Kunstfakultät in Prishtina, ist sowohl Präsidentin der „Kosovo Chopin Assoziation“ als auch Künstlerische Leiterin des „Chopin Piano Fest“ in Prishtina.

Feride Gillesberg: Bei meinem letzten Besuch in Kosovo hat es mich sehr positiv überrascht, daß es in Kosovo eine Handvoll Musiker gibt, die für die klassische Musik brennen. Eine von diesen bist du. Was möchtest du dazu sagen?

Lejla Pula: Es ist schön und hoffnungsvoll, wenn man so eine Aussage hört. In Kosovo haben wir eine Grundbasis von 40 Jahren höherer Ausbildung im Bereich der klassischen Musik und Kunst, und man kann sagen, daß wir heute Fachschulen für verschiedene Bereiche der musikalischen Künste haben, wie die Interpretation verschiedener Instrumente, die Komposition, das Dirigieren, Musikalische Pädagogik usw. Seit der Studienzeit und danach ab den 80er Jahren als Teil der Unterrichtsgruppe der Kunst-Akademie in Prishtina bin ich bis heute aktiver Teilnehmer an der Ausbildung der Künste. Als Pianistin und Interpret der klassischen Musik war und bin ich fortwährend auf der Bühne in Kosovo präsent, habe aber auch Kosovo auf der internationalen Bühne vertreten.

Gillesberg: Kannst du uns einen Überblick geben, wie es mit der klassischen Musik in Kosovo aussieht?

Pula: Die Realität in der Gesellschaft in Kosovo ist leider so, daß noch die notwendige Offenheit fehlt, welche ermöglichen würde, daß die Künstler, insbesondere die der klassischen Musik, frei atmen können – in dem Sinne, daß die

echte Kunst nicht ihren Platz in unserer Gesellschaft bekommt, den sie verdient. Die professionelle Kunst verlangt bestimmte Bedingungen für die szenische Aufführung, die Ausstattung mit Instrumenten, angemessene Konzertsäle sowie andere Arbeitsmittel, die nicht garantiert werden, weil es die erforderliche Bereitschaft, Verständnis und Bewußtsein dafür nicht gibt. Die kulturellen Institutionen bemühen sich um ihre Arbeit. Sie betrachten es als machbar und notwendig, im Rahmen unserer Gesellschaft, wie auch der kulturellen Entwicklung als ganzes, Unterstützung für die Künstler zu finden – diese Hilfe ist jedoch minimal und unzureichend.

Klassische Musik, das künstlerische Schöpfen und Kunst im allgemeinen, spiegelt die Ebene der kulturellen Entwicklung einer Gesellschaft und eines Volkes wider, und es sind sehr wichtige Segmente für die Gesamtstruktur einer Gesellschaft.

Diese verlangen auf jeden Fall eine besondere Achtung, denn Errungenschaften werden als Teil des kulturellen Erbes einer Nation zurückbleiben.

Gillesberg: Was für eine Rolle hat die klassische Musik für Kultur?

Pula: Mein Volk hat eine Ader und besondere Sensibilität für Musik im allgemeinen, aber auch für klassische Musik. Ich arbeite seit über 30 Jahren als Konzertpianistin, aber auch Ausbilder in diesem Bereich. Ich kann Ihnen sagen, daß Kosovo ein Schatz, eine Brutstätte musikalischer Talente ist. Da ist eine große Begeisterung bei Lehrern im Bereich der Kunst, so wie auch bei den Studenten. Trotz der schweren Bedingungen, dem Mangel an Instrumenten, der perspektivlosen Aussichten dieses Berufs, versuchen wir Festivals und verschiedene Konzerte zu organisieren. Das Epizentrum dieser musikalischen Aktivitäten sind bis heute begeisterte professionelle Musiker, die viele Künstler aus aller Welt einladen, in unserer Hauptstadt zu spielen. Für jedes Festival werden Dutzende von Konzerten mit einheimischen und ausländischen Künstlern mit

großer Mühe, Opferbereitschaft und unter großen Schwierigkeiten organisiert. Dieses Mitwirken im Organisieren unseres kulturellen Lebens ist für uns sehr wertvoll und unersetzlich. Eines davon ist auch das Festival „Chopin Piano Fest“, das ich mit meinen Kollegen leite und das jedes Jahr in April statt findet.

Gillesberg: Welche Rolle spielt die klassische Musik für den Aufbau einer Nation?

Pula: Gerade die Pflege der kulturellen Werte einer Gesellschaft ist der Zeiger, der am glaubwürdigsten die Entwicklungsebene einer Zivilisation anzeigt. Es ist bekannt, daß das stolze Volk Kosovos eine sehr schwere Zeit und schwere Ereignisse durchgemacht hat. Wir haben sehr viel in unserem Bereich gelitten [1991-99]. Alle Unterrichtsgebäude waren geschlossen und wir mußten mit allem improvisieren. Wir haben aber „überlebt“ als Akademie und als Gesellschaft und erfreuen uns des Lebens in unserem unabhängigen Staat. Dank unserer Kriegshelden, aber auch der Arbeitenden, denn wir haben alle unsere Arbeit mit Hingabe, Aufopferung und Selbstlosigkeit unter diesen rauen Umständen gepflegt.

Ich bin aus persönlicher Prüfung, aber auch aus meinen inneren Glauben an den Menschen, fest davon überzeugt, daß man mit gutem Willen, Hingabe und Beharrlichkeit erreichen kann, was unmöglich erscheint.

Gillesberg: Was würdest du gerne den Menschen in Deutschland sagen, denn die meisten dort kennen Kosovo nur aus politischer Sicht?

Pula: Optimismus und Hoffnung sind die Eigenschaften, welche die Künstler ausmachen, denn so eine Kunst ist seelische Nahrung und entwickelt die erhabenen Gefühle der Menschen.

Ich bin davon überzeugt, daß unsere Gesellschaft, und auch unsere Künstler in Kosovo, auf bessere Tage zugehen, weil sie es sich durch harte Arbeit und selbstlose Hingabe verdienen.

Nr. 3, 20. Januar 2016

Klassische Musik richtet sich nach Naturprinzipien

von Feride Istogu Gillesberg

Am 11.-12. Dezember 2015 fand in der dänischen Hauptstadt Kopenhagen ein Symposium statt zum Thema „Fortgeschrittene Einschätzung der Stimmfunktionen in Europa: Resonanz der menschlichen Stimme & Neurowissenschaft und Stimme“ („Advanced Voice Functions Assessment in Europe – Resonance of the human voice & Neuroscience and voice“). Es war das sechste Symposium dieser Art, das von der Europäischen Kooperation in Wissenschaft und Technologie (European Cooperation in Science and Technology, COST Action 2103) veranstaltet wurde. Ärzte, Künstler und Musiker aus verschiedenen Nationen waren vertreten. Das Programm war sehr kompakt. U.a. hielt dort Josipa Bainac einen Vortrag über die wissenschaftliche Stimmung, die ein wichtiger Bestandteil der menschlichen Stimme ist. Ihre Rede beruhte auf zweijährigen Untersuchungen der Autorin. Ich hatte die Freude, Frau Bainac für die *Neue Solidarität* interviewen zu können.

Neue Solidarität: Frau Josipa Bainac, ich hatte die Möglichkeit, Ihren spannenden Vortrag auf dem Symposium in Kopenhagen anzuhören. Wollen Sie sich kurz vorstellen?

Josipa Bainac: Vor ungefähr zwei Jahren habe ich meinen Abschluß an der Universität für Musik in Zagreb, Kroatien, als klassische Sängerin und Pädagogin gemacht. Seit 2014 studiere ich Lied und Oratorium im Masterstudium an der Universität für Musik und darstellende Kunst Wien. Seit meinen Studien in

Kroatien habe ich mich intensiv für verschiedene Interpretationstechniken interessiert und mich viel mit Stimmeigenschaften und Gesangstechnik beschäftigt.

Neue Solidarität: Wie sind Sie darauf gekommen, mit der wissenschaftlichen Stimmung zu arbeiten?

Bainac: Als klassische Gesangsstudentin habe ich viele Konzerte gesungen, von Orchestern, Klavier, Cembalo oder Orgel begleitet. Nach jahrelangen Erfahrungen habe ich bemerkt, wie sich das subjektive Gefühl für die Stimme und die Gesangstechnik ändert, wenn ich mit verschiedenen Begleitinstrumenten oder Ensembles auftrete. Bald habe ich erfahren, welche Rolle die Stimmung und die Standardtonhöhe in der historische Musikpraxis hat, und durch Gespräche mit meinen Kollegen – Sänger und Sängerinnen – habe ich erfahren, daß sie manchmal bei der Interpretation unter verschiedenen Stimmschwierigkeiten leiden, z.B. wegen der zu hohen Standardtonhöhe -, wenn der Künstler lange Proben oder Auftritte singen muß.

Als mein Masterarbeitsthema habe ich deswegen geschrieben über „Die historische Entwicklung der Temperatursysteme und die Standardtonhöhenauswahl im Zusammenhang mit der Gesangstechnikentwicklung und Stimmgesundheit“. Am Anfang war ich leider in den Untersuchungsmöglichkeiten begrenzt. Das war aber nur der Anfang meiner Arbeit zu dieser Frage, die ich als eine Pilotstudie in Kopenhagen präsentiert habe.

Neue Solidarität: In Ihrem Vortrag wurde erwähnt, daß in Kroatien Aufnahmen gemacht wurden, um den Unterschied der verschiedenen Stimmungen zu demonstrieren. Warum findet so ein Prozeß in Kroatien statt, gibt es ein besonderes Interesse in diesem Feld?

Bainac: Ich habe mit dem Studium dieses Themas in Kroatien angefangen. Und während des Studiums war ich im Kontakt mit Wissenschaftlern und Persönlichkeiten, die die technischen

Möglichkeiten haben, wissenschaftliche Untersuchungen zu machen. Leider gibt es in Kroatien nicht so viel Interesse zu diesem Thema, und deswegen war es kompliziert, meine Arbeit wirklich zu entwickeln, aber hier in Wien habe ich mehr Unterstützung.

Neue Solidarität: Das Schiller-Institut führt seit Jahrzehnten eine Kampagne für die wissenschaftliche Stimmung. Wie sehen Sie die Bedeutung der Verdi-Stimmung?

Bainac: Wenn man über die Stimmung spricht, muß man zwei wichtige musikalische Aspekte ins Auge fassen: die Standardtonhöhe („Kammerton“) und das Temperationssystem. Beide haben sich im Lauf der Zeit unabhängig voneinander entwickelt und oft gewechselt.

Man sagt oft, im Zusammenhang mit der historischen Interpretation, daß das Temperationssystem eine große Bedeutung für das Verständnis der harmonischen Struktur und anderen Musikkomponenten hat.

Leider vergessen wir oft die Bedeutung der Standardtonhöhe. Die Instrumente wurden im Laufe der Zeit für die neuen, oft höheren Standardtonhöhen umgebaut oder optimiert. Mit der Stimme ist es leider nicht so einfach, und bei der Interpretation von Repertoire, das für eine andere Standardtonhöhe komponiert war, kann dies zu Schwierigkeiten und in extremen Fällen zu Verletzungen führen. Die ästhetischen Fragen werden heute, aufgrund der Art, wie heute Musik konsumiert wird, übersehen.

Giuseppe Verdi war nicht nur Komponist, sondern auch Sänger – ein Bariton, der die Gesangstechnik gemeistert hat und mit diesem Wissen sehr sorgfältig die Musik für Sänger geschrieben hat. Es ist bekannt, daß er auch sehr genau und streng mit seinen Mitarbeitern – Librettisten usw. – gearbeitet hat.

Während den Überlegungen, was die universale Standardtonhöhe sein sollte, hat sich Verdi für die französische

Standardtonhöhe ($a' = 435$ Hz) eingesetzt. Er wurde aber kurz danach für die Standardtonhöhe $a' = 432$ Hz gewonnen, wegen ihrer wissenschaftlicher Genauigkeit, wie in seinem Briefwechsel nachzulesen ist.

Nach vielen Besprechungen mit Wissenschaftlern und Mathematikern kam ich zu der Meinung, daß es wirklich keine wissenschaftlichen Beweise gibt, die bestätigen könnten, daß eine Frequenz gegenüber einer anderen Vorteile hat.

Ich habe dann mit renommierten Sängern und ihrem Repertoire experimentiert. Und aufgrund von objektiven und subjektiven Bewertungen habe ich dann festgestellt, daß die Standardtonhöhe von 432 Hz, wenn sie z.B. bei der Interpretation von Verdis und Mozarts Opernarien verwendet wird, viele Vorteile vor den heutigen 443 Hz hat.¹ Für ausgezeichnete Sänger, die keine technischen Probleme haben, sind auch immer die Passagionoten zwischen den Stimmregistern problematisch. Wenn man den Kammerton von 432 Hz nimmt, werden die Vokale runder und natürlicher gesungen – coperto. Das verschiebt die Formanten tiefer und macht den Weg zu den Passagionoten günstiger, denn die Stimmqualität des Passagionbereichs zwischen den Stimmregistern kommt in dieser Stimmung früher. Das ist natürlich auch mit dem Text verbunden, der so vertont ist, daß die Bedeutung durch Registerwechsel unterstrichen ist.

Bei 443 Hz kommt die Passaggio in der Stimme abrupt, weil die Sänger oft in dieser Stimmung hellere Vokale – auch in der Passagiotransition – singen. Natürlich versuchen die Sänger immer, den Formantenbereich mit den Obertönen zu verbinden, aber in der tieferen Stimmung macht der Körper das unbewußt und ganz natürlich durch die Rundung des Vokaltrakts. Die Sänger bewerten diese Standardtonhöhe von 432 Hz als die, die ihnen mehr Stimmfreiheit, Flexibilität, schönere Farbe, Stimmleichtigkeit anbietet. Bei 443 Hz macht der Sänger das alles bewußt – mehr oder weniger erfolgreich.

Neue Solidarität: Unsere Organisation legt großen Wert auf die klassische Kultur. Wie sehen Sie die Rolle der klassischen Musik, welche Bedeutung hat sie für die Entwicklung einer Gesellschaft?

Bainac: Musik ist immer ein bedeutender Aspekt jeder Zivilisation, ob man über Ritualmusik oder über unsere raffinierte und durch Jahrhunderte entwickelte europäische Musik spricht. Das sind alles im einfachsten Sinne Kombinationen von Frequenzen, die nach dem Kenntnis des Komponisten so arrangiert sind, daß sie eine gewisse Wirkung auf den Zuhörer haben. Meiner Meinung nach werden diese Grundprinzipien der europäischen Musik heute von den Interpreten und auch von den Komponisten ignoriert. Man kann auch oft die sinnlose Phrase hören, daß im Bereich der klassischen Musik schon alles gesagt sei, alles schon komponiert sei, und deswegen muß der Zuhörer heute verschiedenste intellektuelle Durchfälle von den Komponisten dulden. Das kommt leider seit dem 20. Jahrhundert aus dem Bedürfnis, alles zu quantifizieren – am besten gleich auf Profit umrechnen. Und die Komponisten und Interpreten haben sich nur auf den leichtgewonnenen Affekt des Publikums und persönlichen Erfolg ausgerichtet.

Die Tatsache, daß Musik ein Naturphänomen ist, das schon lange vor der Menschlichkeit existiert hat, muß man wieder entdecken. Dann sehen wir, daß diese Quelle unerschöpflich ist. Deswegen würde ich klassische Musik nicht nur als Musik aus einer gewissen Periode bezeichnen, sondern als Musik, die sich nach Naturprinzipien richtet, die eine objektive und positive Wirkung auf uns hat.

Neue Solidarität: Haben Sie noch eine paar abschließende Gedanken für unsere Leser?

Bainac: Wie immer haben auch wir in unserer Zeit gewisse kulturelle Probleme und Fragen. Die klassische Musik ist heute ganz populär und für die Massen zugänglich geworden. Das

könnte auf den ersten Blick auf die Welt der klassischen Musik eine gute Wirkung haben. Leider hat es sich aber gezeigt, daß das breite Publikum sich nur auf die oberflächlichen Aspekte der Musik orientiert. Und die natürliche Wahl der Künstlern – Interpreten oder Komponisten – ist damit verschwunden. Deswegen liegt heute bei uns, wie wir Musik und alle anderen Künste unterstützen; daß wir wirklich nur das hinterlassen, was wir für die nächsten Generationen wertvoll finden.

Neue Solidarität: Vielen Dank für das Interview!

Anmerkung

1. International sind z.T. noch höhere Stimmungen üblich, aber bei den Untersuchungen in Wien wurden akustisch nur 432 Hz und 443 Hz detailliert analysiert.

Vi behøver Schillers Æstetiske Breve i dag

af Feride Istogu Gillesberg

Frihedsdigteren Friedrich Schiller har et utroligt smukt og kærligt menneskesyn. For ham er mennesket skabt til noget bedre. Han skriver om den skønne sjæl, hvor menneskets følelser og dets fornuft går op i en højere enhed. Her handler mennesket godt, ikke af pligt men af egen fri vilje, fordi det ønsker at gøre godt. For Schiller er der først mulighed for sand politisk frihed, når mennesket er frit gennem at fornuft og følelser er forenet i denne højere enhed og handler passioneret for det almene vel.

I hans skrifter, som f.eks. »Om det ophøjede« og »Menneskets æstetiske opdragelse i en række breve«, arbejder han med, hvordan man kan udvikle menneskene til sådanne skønne sjæle. De æstetiske breve har tre hovedtemaer. Det første er nødvendigheden af at forædle menneskets karakter, det andet kunstens betydning for at opnå det og det tredje om, hvordan dannelsen af en skøn sjæl i mennesket er nøglen til politisk frihed.

Schillers skrifter er indholdsfulde og dybsindige. De kræver en koncentreret indsats for at begribe ideerne, men spring ud i det. Der er en stor skat, der venter på at blive tilegnet.

Den skønne sjæl

Schillers skønne sjæl handler med passion for andre mennesker og for retfærdighed af et godt hjerte, ligesom den barmhjertige samaritaner. For at kunne blive til sådan en ophøjet sjæl må man uddanne både sine følelser og sin fornuft. Følelserne og fornuften må bringes i en harmonisk balance.

Det hedonistiske menneske, der kun handler ud fra umiddelbart begær, er ikke et helt menneske men en slave af sine drifter og følelser – og dermed ikke frit. Omvendt er et kantiansk menneske, der kun kan handle fornuftigt gennem at undertvinge sine følelser, emotionelt amputeret og heller ikke helt sig selv. For at blive et helt menneske mener Schiller derfor, at følelserne må udvikles og ophøjes, så de kommer i harmoni med fornuften – uden at hverken menneskets følelser eller dets fornuft må tvinges i lænker.

Hvordan kan det lade sig gøre? Der kræver en forenende kraft af transcendental karakter. Noget der både har rod i dem begge og samtidigt løfter sig over dem: skønheden! Tænk på Beethovens 9. symfoni (der var inspireret af Schillers digt »Hymne til Glæden«) eller på en græsk statue, der virker som om, at den er i fysisk og åndelig bevægelse, selvom den er

mejslet i sten. Skønheden opløfter både følelserne og fornuften.

Kunstnerens opgave er at skabe skønhed på det højeste universelle niveau. Han må kende den kunst, der kendetegnede de største civilisationer, som f.eks. det klassiske Grækenland, for at kunne handle på det højeste niveau i sin egen tid. Schiller mener, at det er kunstnerens opgave at uddanne befolkningens karakter gennem at give dem det de behøver, ikke det tidsånden begærer. Så vil kunstnerens egen ædle sjæl vække genklang og opløfte befolkningen.

Hvor er den smukke kunst i dag? Dagens »moderne kunst« er mangt og meget, men skøn er den i værd fald ikke!

Frihed – vores majestætsret

For Schiller drejer det sig om at uddanne mennesker til skønne sjæle uden at krænke deres frie vilje, som han kalder menneskets majestætsret. Tænk på et barn. Hvordan lærer det bedst? Ikke igennem tvang, men gennem leg. Schiller skriver, at mennesket kun et helt frit når det leger, og kun kan lege fuldt, når det er frit. Kunsten er at vække folks legedrift, hvor kreativiteten kan blomstre. Ved at være fri gennem denne form for leg vækkes menneskets passion og bliver kilden til yderlig kreativitet og handling. Og den klassiske kunst er den fremmeste skueplads for denne form for leg, fordi den er baseret på kreativitet uden at give afkald på en højere ikke-arbitrær lovmæssighed.

Mennesket er først rigtigt frit, når det har en skøn sjæl. Et sådant menneske kan frit følge sine drifter, fordi det har nået en udvikling, hvor fornuften kan stole på følelserne, da følelserne er blevet en forlængelse af fornuften. Fornuft og følelser er vokset sammen til en højere enhed.

Når menneskets følelser og fornuft er blevet til ét, støtter de og udvider hinanden. Vores følelsers indlevelsessevne vokser samtidigt med indsigt hos vores fornuft. Jo større indsigt

vi får i os selv og verden omkring os, desto større frihed har vi til at gøre det, vi egentlig vil, og dermed få sand frihed. Kun når mennesket føler med verden og lever sig aktivt ind i den, kan det også påvirke den.

Selvom Schiller skrev for evigheden, forsøgte han ikke at flygte fra sin tid, men mente tværtimod, at man må tage ansvar for den. Han skrev de æstetiske breve for at angive en vej ud af den tilsyneladende håbløse situation, der opstod i Europa efter den mislykkede franske revolution. Han skriver i det femte æstetiske brev: »Naturstatens bygning vakler, dens mørke fundamenter giver efter, og der synes at bestå en fysisk mulighed for at sætte loven på tronen, for endelig at respektere mennesket som sit eget mål og gøre sand frihed til grundlag for den politiske forening. Et forføngeligt håb! Den moralske mulighed er ikke til stede, og det gavmilde øjeblik finder en uimodtagelig slægt«.

Andetsteds i brevene spørger Schiller, hvordan man kan skabe en frihedsstat, når masserne er dominerede af had og brugen af vold, eliten er degenereret og staten korrump. Det er derfor han skriver sine æstetiske breve. Det er kun gennem menneskets æstetiske opdragelse – gennem at forædle folks karakter – at sand frihed og dannelsen af en fri stat er mulig. For Schiller er den største kunst den at skabe politisk frihed.

Hvad med i dag?

Med det internationale finanssammenbrud, og faren for at Obama-administrationen indfører fascistiske nedskæringer, står vi på kanten af at få en ny sort tidsalder. Det store spørgsmål er, om vi denne gang er i stand til, med Schillers ideer om den skønne sjæl, og de politiske løsninger som den amerikanske statsmand og økonom Lyndon LaRouche har fremlagt, at gribe ind i historiens gang og sørge for, at vi ikke gentager fejltagelserne fra den franske revolution.

Vær ikke passiv på historiens skueplads. Vær et helt menneske der handler på vegne af den nulevende og de kommende generationer.

Michelle Rasmussen har bidraget til denne artikel.

Schillers breve findes oversat til dansk af Per Øhrgaard som »Menneskets æstetiske opdragelse i en række breve«, der blev udgivet på Gyldendals forlag i 1970 og 1996.

Schillers tak til Danmark

Som man kunne læse i Schiller Instituttets kampagneavis nr. 8, forår 2009, var der en sammensværgelse mellem Jens Baggesen, Frederik Christian af Augustenborg og Ernst Schimmelmann for at redde Friedrich Schiller på et tidspunkt, hvor han var fanget i en håbløs finansiel og helbredsmæssig situation. I årene 1791-1796 modtog Schiller derfor 1000 thaler årligt fra Danmark, der gjorde det muligt for ham at forsørge sig selv og sin familie.

På Schillers spørgsmål, om han kunne gøre noget som tak for den storslåede hjælp, bad Frederik Christian af Augustenborg ham om, at skrive nogle betragtninger om menneskets æstetiske opdragelse, et spørgsmål der beskæftigede ham, da han var protektor for Københavns Universitet og ledede arbejdet med at reformere det danske uddannelsessystem.

Schiller tog begejstret imod opgaven og skrev tilbage, at disse breve er fra én, som »taler skønhedens sag, til et hjerte som føler og udøver hele dens magt«. Fra 1793 og fremefter skrev han en række breve om emnet, der gik på omgang i den danske elite. Det er disse breve, der i en noget omarbejdet form blev publiceret i skriftet »Menneskets æstetiske opdragelse i en række breve« i 1795. Et skrift der

siden har været kilde til inspiration og diskussion blandt alle filosofisk interesserede mennesker.

Frederik Christian af Augustenborg, som Schiller beskrev som »... en ligeså åndfuld tænker som frisindet verdensborger ... et hjerte, som i skøn entusiasme vier sig til menneskehedens vel!«, var helt på bølgelængde med Schiller i ideen om, at uddannelsessystemet ikke blot skal lære eleverne et pensum, men i lige så høj grad har til formål at forme deres karakter.